

Complexnummer: 525975

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Clingendael

Aantal complexonderdelen

23

Monumentnummers van complexonderdelen

525978, 525985, 525986, 525987,
525989, 525990, 525991, 525992,
525993, 525996, 525997, 525998,
525999, 526000, 526001, 526002,
526003, 526004, 526005, 526008,
526009, 526010, 532049

Woonplaats

Wassenaar

Gemeente

Wassenaar

Provincie

Zuid-Holland

Hoofdadres van hoofdobject

Clingendaal 7, 2244 VH Wassenaar

Complexomschrijving

COMPLEXBESCHRIJVING

De in structuur en grotendeels in detail gaaf bewaard gebleven historische buitenplaats Clingendael is samengesteld uit de volgende onderdelen: 1.(land)HUIS; 2. HISTORISCHE TUIN -EN PARKAANLEG; 3. TOEGANGSHEK; 4. PAARDEN- en KOETSHUIS met dienstwoning; 5. TUINMANSWONING; 6. WACHTHUISJE; 7. BOERDERIJ; 8. SCHUUR bij de boerderij; 9. TUINMUUR bij boerderij; 10.WACHTGEBOUW; 11.TIMMERMANSWERKPLAATS MET MACHINEKAMER; 12.Houten PERSONEELSWONING; 13.Houten PERSONEELSWONING; 14.LOGEERHUIS thans THEESCHENKERIJ 'De Hut'. 15.houten SCHUUR; 16.SLANGENMUUR (38357b); 17.LANTAARNPAAL; 18.BORDESTRAP in Oud-Hollandse tuin; 19.TENNISHUISJE in Oud-Hollandse tuin; 20.INRICHTING Japanse Tuin; 21.ZONNEWIJZER op SOKKEL 22.TUINMUUR en KAS, 23. COMMANDOBUNKER.

Voor bescherming van ondergeschikt belang zijn onder meer: - Bunkers (431-20); - Dubbel woonhuis, Clingendael 3, 4; - Beelden van na 1945; - Openbare parkaanleg van na 1954(rosarium, bloementuin en heidetuin); - Loods bij timmermanswerkplaats; - Poortgebouw uit 1986.

Inleiding

De in de binnenduinen in het zuidwesten van de gemeente Wassenaar staande boerenhofstede Clingendael werd in 1591 gekocht van Willem van Dorp door Philips I Doublet, ontvanger-generaal van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Na zijn overlijden in 1612 werd zijn zoon Johan Doublet (1580-1650) eigenaar. Omdat hij Heer van St. Annaland was kreeg de buitenplaats de benaming "St. Annalands-Clingendael", welke naam tot in de 20ste eeuw werd gevoerd. Hij breidde de boerderij vermoedelijk uit met een herenkamer. Blijkens archiefbronnen en kaarten stond omstreeks 1642-'44 op Clingendael een U-vormig huis met schuur, drie hooibergen, een laan met een plantage, een boomgaard, een vijver en de nog bestaande door zilverpopulieren (nu: linden) geflankeerde oprijlaan, de Doubletlaan, tot het huis. De grachten aan weerszijden van de laan zijn omstreeks 1910 gedempt. In 1652 verkocht Johan de buitenplaats aan zijn broer Philips II Doublet (1590-1660), die in 1632 huwde met Geertruyt Huygens, een zuster van Constantijn Huygens. Geïnspireerd door het door zijn zwager aangelegde Hofwijk te Voorburg liet Philips II ten oosten de hoeve een vierkant paviljoen (speelhuis) bouwen op een dam boven de afwateringssloot en werd veel zorg besteed aan de beplanting van de tuin en de verfraaiing van de buitenplaats in de stijl van het Hollands-Classicisme. Zijn zoon Philips III Doublet (1633-1707), gehuwd met Contantijn Huygens dochter Susanna, verkeerde eveneens in intellectuele en kunstenaars kringen van onder meer haar broer Christiaan. Waarschijnlijk naar eigen ontwerp liet Philips III, vanaf 1670 Clingendael moderniseren in de stijl van de tuinen van de Franse architect Le Nôtre, nog voordat Marot de Franse Classicistische tuinstijl in ons land introduceerde. Vanaf 1670 werd de door grachten omgeven en doorsneden tuin symmetrisch ingericht langs een loodrecht op het huis staande centrale as. De nog aanwezige windsingel stamt ook uit deze tijd. Tevens werd het paviljoen uitgebreid met twee zijvleugels. Het iets risalerende centrale deel werd verhoogd met een attiek en kreeg een uitspringende entreepartij, die tot de tweede verdieping reikte en werd bekroond met een driehoekig fronton. Vervolgens werd de boerderij met herenkamer verplaatst naar de huidige locatie ten westen van de oprijlaan om plaats te maken voor een ruim voorplein. Hieraan was behalve het huis ook het nog bestaande paarden- en koetshuis gelegen. Aan het einde van de toegangslaan werden twee wachthuisjes gebouwd, waarvan er één in 1987 is gereconstrueerd. Na het overlijden van Philips III Doublet in 1707 kwam het via vererving in handen van ritmeester Mattheus Hoeffft van Oije en zijn zoon kapitein-ter-zee Jan Diederik Hoeffft van Oije. Laatstgenoemde verkoopt op 15 maart 1727 'de hofstede genaamd Clingendael, met heerenhuys (behalve de schilderijen en kamerbehangsels), stallinge, koets en tuynmanshuysinge, orangehuys met twee kachels, een bouwhuys ende huysmanswooninge, benevens de laen, ende koetshuys, alsmede twee huysjes met hunne erven staende aen den wegh lopende ten zuyden van voorsz. hofstede, nogh een boerewooninge en clingen waarop is staende een duynmaijershuysje" aan Wigbold Slicher (1694-1744), advocaat voor de hoven van justitie in Holland. In 1749 werd Clingendael, met de klokken en het uurwerk op het herenhuis en de bijbehorende boerderij, gekocht door Mr. Jacob Half-Wassenaar (1704-1790), 'heere van Stadt aen 't Haringvliett. De dochter van Half-Wassenaar, Sophia Maria (1727-1802) trouwt in 1759 met Arnoldus Joannes van Brienens (1735-1804). In 1818 kwam Clingendael in exclusief eigendom van deze familie. Hun zoon, Willem Joseph van Brienens van de Grootte Lindt, Amsterdamse koopman, bankier en kamerheer van Koning Lodewijk Napoleon, liet omstreeks 1830 het huis over de volle breedte zeven meter naar voren toe uitbreiden, de gevels wit pleisteren en de vensters voorzien van Empire-schuiframes. Om de eenheid te vergroten werd toen waarschijnlijk tevens die drie afzonderlijke bouwmassa's onder één kap gebracht. Nadat rond 1804 reeds, waarschijnlijk op advies van J.D. Zocher sr., veranderingen in landschapsstijl waren doorgevoerd werd omstreeks 1839 de formeel aangelegde tuin getransformeerd tot een romantisch landschappelijk park naar ontwerp van J.D. Zocher jr. Een langgerekte, noordoost/zuidwest gerichte waterpartij werd voorzien van meerdere aftakkingen en eilandjes. Aan drie zijden werd

het plein met onder meer het bouwhuis afgesloten door water, terwijl één hiervan met overkluizing onder het landhuis doorloopt. Na het overlijden van W.J. van Brienen in 1839 werd Clingendael geërfd door zijn zoon, Arnold Willem van Brienen van de Grootte Lindt (overl. 1854) en vervolgens door diens zoon Arnout Nicolaas. Deze laatste was tot 1903 eigenaar. Eind 19de eeuw verrees ter rechter zijde van het huis een aanbouw met serre en werd een aantal ruimtes ingericht in verschillende neostijlen, waaronder de rococokamer en de renaissance zaal. In 1882 werd evenwijdig aan de Buurtweg, nabij de hofstede Groendaal, een renbaan aangelegd die thans niet meer bestaat. Nikolaas van Brienen's zuster Baronesse M.M. (Daisy) van Brienen, eigenaresse van 1903-1939, legde in een segment van het sterrenbos ter plaatse van het voormalige Fazantenbos, in de periode 1903-1913 een Japanse tuin aan met door haar uit Japan meegenomen tuinornamenten. Na 1910 werden de grachten aan weerszijden van de toegangslaan gedempt. Rechts van het toegangshek verrees vervolgens een in Engelse cottagestijl uitgevoerd tuinmanshuis. Langs de Van Alkemadelaan werden tussen 1913 en 1916 twee Noorse hutten gebouwd. Vlak na 1918 werd aan de voet van de stenen trap de Oud-Hollandse tuin opnieuw aangelegd ter plaatse van een kaatsbaan, naar een ontwerp van Baronesse M.M. van Brienen. Er was al een Oud-Hollandse tuin aanwezig in 1915, bij de heraanleg is een ander patroon toegepast. Leonard Springer ontwierp de dubbele trap bij de Oud-Hollandse tuin. Omstreeks 1930 werd de voorgevel van zijn in de 19de eeuw aangebrachte pleisterlaag ontdaan en werd het klokkentorentje gewijzigd. Na het overlijden van de baronesse in 1939 kwam de buitenplaats in het bezit van haar neef Baron Michiels van Verduynen. Kort daarop werd in 1940 het huis Clingendael gevorderd door de Duitse bezetter en ingericht als hoofdkwartier van de door Hitler tot rijkscommissaris benoemde Seyss-Inquart. Tijdens de bezetting is de serre tot kamer verbouwd en zijn er pantserluiken voor de ramen geplaatst. Aan de periode 1940-1945 herinneren diverse bunkers op het landgoed Clingendael (en Oosterbeek), met als meest opvallende de schuilplaats en keuken (Sonderkonstruktion E 17) van Seyss Inquart aan de Benoordehoutseweg. De weduwe van de laatste baron, Douairière H.E. Michiels van Verduynen-Jochems bleef na de oorlog tot haar overlijden in 1968 op Clingendael wonen. Sinds 30 september 1954 is de gemeente Den Haag eigenaresse van de gehele buitenplaats en heeft het park een openbare functie als wandelpark gekregen. Op het zuidelijke deel van de buitenplaats werd een kinderboerderij, een rosarium, een bloementuin en een heidetuin aangelegd, die vanwege hun jaar van aanleg buiten de bescherming van rijkswege vallen. Van de oorspronkelijke 17de-eeuwse aanleg resteren de oprijlaan en een gracht aan de zuidwestzijde. Het huidige karakter van het park wordt bepaald door de vroeg-19de-eeuwse aanleg in Landschapstijl naar ontwerp van Zocher en de latere 19de en vroeg-20ste-eeuwse toevoegingen van het sterrenbos en de Oud-Hollandse en de Japanse tuin, welke nagenoeg intact zijn gebleven. Het huis, dat omstreeks 1980 is gerestaureerd, is sinds 1983 verhuurd aan het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael' en is tevens in gebruik als congres- en studiecentrum.

De buitenplaats Clingendael maakt deel uit van de landgoederenzone aan weerszijden van de Rijksstraatweg tussen Den Haag en Leiden (de Laan van Clingendael is de voortzetting van de oprijlaan tot de Rijksstraatweg). Samen met Oosterbeek, de Bosjes van Zanen en het Duinbos vormt Clingendael tegenwoordig een 79 hectaren groot, openbaar wandelgebied.

Omschrijving

De omgrenzing van de historische buitenplaats staat aangegeven op de bij deze registeromschrijving behorende kaart en wordt in de omschrijving van onderdeel 2 van dit complex nader gespecificeerd (= parkaanleg). Het grondgebied van de buitenplaats Clingendael heeft een onregelmatige omtreklijn. Het wordt aan de zuidzijde begrensd door de terreinen van de ANWB (zuid-oosthoek) en defensie en de Wassenaarseweg; aan de oostzijde door de buitenplaats Oosterbeek. De Van Alkemadelaan vormt de grens aan de westzijde. De noordelijke begrenzing

wordt gevormd door bos en met een gracht meelopende windsingel. De gegevens over de diverse onderdelen zijn vermeld bij de objectbeschrijvingen.

Waardering

De historische buitenplaats Clingendael is van algemeen belang vanwege de grote cultuurhistorische waarde, de (tuin)architectuurhistorische waarde, de ensemblewaarde, en de stedenbouwkundige en landschappelijke waarde:

- als een behoorlijk gaaf en karakteristiek voorbeeld van een in oorsprong laat-16de-eeuwse buitenplaats, waarvan de 17de-eeuwse kern nog aanwezig is in het buitenhuis, het koetshuis en de oprijlaan van het park;
- als een bijzondere uitdrukking van een typologische en landschappelijke ontwikkeling, die nauw is verbonden met de ontwikkeling van de landgoederenzone in de regio Den Haag/Wassenaar, waarin Clingendael een vooraanstaande positie vervulde;
- door de nauwe samenhang en de historisch-ruimtelijke relatie tussen zowel de samenstellende, gebouwde onderdelen als de aangelegde landschappelijke elementen;
- door de samenhang met de diverse andere buitenplaatsen in de nabije omgeving, die een min of meer aaneengesloten geheel vormen en bepalend zijn voor het aanzien van de streek;
- door de kwaliteiten van de ontwerpen der samenstellende gebouwde en aangelegde onderdelen, de nog zichtbare en aantoonbare ontwikkelingen hierin en vanwege de bijzondere samenhang tussen delen van met name het in- en het exterieur van het huis;
- door de plaats die de diverse onderdelen van de buitenplaats innemen binnen het oeuvre van de betreffende (tuin)architecten;
- door de grote mate van gaafheid van meerdere der gebouwde onderdelen en de tuinaanleg.

Monumentnummer*: 525978

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 1.

De geschiedenis van het (land)HUIS Clingendael gaat terug tot het einde van de 16de eeuw. In 1591 werd in de binnenduinen in het zuidwesten van de gemeente Wassenaar de boerenhofstede Clingendael gekocht door Philips I Doublet, die de boerderij uitbreidde met een herenkamer. De hofstede werd door Philips Doublet's gelijknamige zoon en kleinzoon in de 17de eeuw getransformeerd tot een aanzienlijke buitenplaats, die in de periode 1634-1680 meermalen werd uitgebreid. Omstreeks 1830 liet de toenmalige eigenaar, W.J. Baron van Brienen, het huis over de volle breedte zeven meter naar voren toe uitbreiden, de gevels wit pleisteren en de vensters voorzien van Empire-schuiframes. Om de eenheid te vergroten werd toen waarschijnlijk tevens die drie afzonderlijke bouwmass's onder één kap gebracht. Aan het einde van de 19de eeuw verrees ter rechter zijde van het huis een aanbouw met serre en werd een aantal ruimtes ingericht in verschillende neostijlen. In 1939 kwam de buitenplaats in het bezit van Baron Michiels van Verduynen. Kort daarop werd in 1940 het huis Clingendael gevorderd door de Duitse bezetter en ingericht als hoofdkwartier van de rijkscommissaris Seyss-Inquart. Tijdens de bezetting is de serre tot kamer verbouwd en zijn er pantserluiken voor de ramen geplaatst. Nadat de gemeente in 1968 de nieuwe eigenaar van het huis werd stond het enige jaren leeg. Daarna werd het gerestaureerd en sinds 1983 wordt het gebruikt door het Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael'.

Omschrijving

Met een overkluizing over een kleine waterloop gebouwd, in opzet vrijwel symmetrisch opgezet landhuis met

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

lijstgevels, dat bestaat boven de kelder uit een vrij lage parterre, een eerste verdieping (bel-etage), een vrij lage tweede verdieping (mezzanino) en een zolderverdieping onder afgeknotte schilddaken die zijn gedekt met gesmoorde Hollandse pannen en loden nok- en hoekkepers. Het huis is opgetrokken vanuit een vrijwel rechthoekige plattegrond met tegen de zuidoostgevel een minder hoog opgaande, tot een uitbouw verbouwde serre met plat dak, waarvan de noordoostgevel aansluit op een ondiepe uitbouw, welke met een omlopend, afgeknot schilddak aansluit op de hoofdkap. Rondom zijn de dakschilden voorzien van dakkapellen waarin vensters met openslaande tweeruits ramen en driehoekige frontons. De gemetselde schoorsteen is voorzien van een ijzeren windkap. De gevels zijn boven de hardstenen (voorzijde) en gepleisterde plinten opgetrokken in schone, rode baksteen in kruisverband en worden op de hoeken geaccentueerd door wit geschilderde, gepleisterde blokpilasters. De gevels bevatten rechtgesloten, binnen profielijsten staande gevelopeningen en worden beëindigd door een entablement met geprofileerde, op klampen rustende gootlijsten. De in Empirestijl vormgegeven vensters in de voorgevel zijn alle met persiennes behangen. De op een plein georiënteerde symmetrisch ingedeelde voorgevel is zeven vensterassen breed en heeft een drie-assig middenrisaliet. De middenrisaliet heeft een uitpandig ingangsportaal, dat is voorzien van een hardstenen stoep met een bordesje en openslaande glasdeuren, geflankeerd door vrijstaande Ionische zuilen en rechthoekige hoekkolommen. Het portaal heeft een entablement met geprofileerde kroonlijst en draagt een balustrade met gedraaide balusters. Aan weerszijden van de entree bevindt zich een zesruits venster. Centraal op de eerste verdieping staan openslaande glasdeuren die uitkomen op het platte dak van het ingangsportaal, dat tevens als balkon fungeert. De deuren staan onder een op twee consoles rustende kroonlijst, waarboven 'HUYS CLINGENDAEL' staat vermeld. Het balkon is toegankelijk middels openslaande glasdeuren onder een op consoles staande kroonlijst. Aan weerszijden van de openslaande deuren een zogenaamd 'fenêtre à terre'. De drie vierruits vensters van de mezzanino staan boven en dunne cordonlijst, waarin de onderdorpels zijn opgenomen. Het entablement is verkropt over de middentravee en de hoeklisenen. De attiek op de middenrisaliet is voorzien van reeksen gedraaide balusters en staat boven de uitkragende, geprofileerde kroonlijst van het entablement. De middenrisaliet wordt bekroond door een attiek met balustrade met daarachter tegen het dakschild van het hoofddak een hoger opgaande vierkante sokkel, waarop een minder brede houten dakruiter staat. Deze is voorzien van een uurwerk, een luidklok, rondboogvormige galmgaten, balustrades en aan de zuidwest- en noordoostzijde tevens van ronde wijzerplaten. De dakruiter wordt bekroond door een helmvormig, met koperplaten gedekt koepeldakje met een windvaan. Aan weerszijden van de middenrisaliet bevinden zich twee koekoeken met hardstenen randen. De linker (noordwestelijke), vijf-assige zijgevel is vrijwel symmetrisch ingedeeld en voorzien van vensters die per bouwlaag vergelijkbaar zijn met die in de voorgevel. De vensters in de tweede en de vierde travee zijn blind, dan wel dichtgemetseld. Boven het in de onderste bouwlaag staande venster van de tweede travee van links staat een blind venster dat in vorm en formaat afwijkt van die aan weerszijden. De vensters in deze travee staan boven de boogvormige doorgang van de waterloop onder het huis. Een tweede doorgang is dichtgezet. De symmetrie van de langsgewel aan de noordoostzijde is in zuidoostelijke richting verstoord door de toevoeging van een twee venstereenheden brede uitbreiding ter linker zijde van de nog zichtbare bouwnaad. De gevelindeling van de hoofdvorm is te vergelijken met die van de voorgevel met per bouwlaag zeven gevelopeningen, vergelijkbaar met die in voornoemde gevels, en een middenrisaliet met openslaande glasdeuren. Het toegevoegde geveldeel heeft een eerste bouwlaag met twee vensters. De bouwlagen erboven zijn elk voorzien van één venster. De zuidoost gerichte kopse zijde van deze uitbreiding bevat eveneens één venster per bouwlaag, die alle met persiennes zijn behangen. De hier links van staande gevel van de lagere toevoeging uit 1940 heeft op de begane grond een loggia met vier vierkante kolommen die een gepleisterd entablement dragen. In de terugstaande gevelpartij achter de kolommen bevinden zich twee grotere, zesruits vensters en een onder tweeruits bovenlicht staande deur. Rechts van de gevel

bevindt zich een klein venster. Boven de loggia bevinden zich drie met persiennes behangen verdiepingsvensters. Op de rand van het platte dak staat een balustrade met gedraaide balusters. De voorzijde van de uitbreiding uit 1940 bevat twee vensters in beide bouwlagen en wordt ook hier beëindigd door een balustrade met gedraaide balusters.

INTERIEUR. Het inwendige van het huis bevindt zich voor een deel nog in de oude staat en bevat diverse belangrijke interieurdelen. Wel zijn in meerdere ruimtes wijzigingen doorgevoerd. Onder meer in de kelder zijn diverse wanden bedekt met de originele witjes en handbeschilderde tegels. De kelders zijn voorzien van gewelven en plavuizen. De meeste enkele en dubbele paneeldeuren tussen diverse ruimtes op de begane grond zijn ook oud en staan vaak nog binnen de bijbehorende, geprofileerde kozijnen. Een aantal van de dubbele deuren heeft een bovenzijde in de vorm van een geknikte boog. Rechts van de entree bevindt zich een kleine ruimte (voormalige vestibule?) met lambriseringen en omlijste schilderijen tussen vroeg-19de-eeuwse kastjes. De vloer in de hal van de entree is betegeld met marmeren platen, evenals de vloer van de gang, waarvan één wand is bekleed met een paneellambrisering. Het trappenhuis met de brede marmeren trap behoort tot de oudste grotendeels intact zijnde onderdelen van het huis. Tussen de 17de-eeuwse betimmeringen bevinden zich schilderijen. Het achtruits venster bevat glas-in-lood met gebrandschilderde medaillons. Op de eerste verdieping bevinden zich de meest representatieve ruimtes. De centrale hal met vide, lambriseringen en paneeldeuren wordt onder meer verfraaid door een 17de-eeuwse muurschildering, lambriseringen, een plafond met een netwerk van profiellijsten, geprofileerde hoeken, paneeldeuren onder kroonlijsten, een fraai vormgegeven haard met een omlijste spiegel en een wapenschild met kroon. Een kamer aan de zuidzijde heeft een bijzondere, vroeg-19de-eeuwse haardpartij met een grisaille met idyllisch tafereel en een vaas met festoenen op de houten boezem. De voormalige, in (neo-)rococostijl uitgevoerde salon bevat een decoratief stucplafond, wanden met profiellijsten, een gebeeldhouwde marmeren schouw en een spiegel met rijk versierd lijswerk. De voormalige balzaal is voorzien van een houten paneellambrisering in Neorenaissance stijl, de binnen een versierde omlijsting staande dubbele deur met gesneden panelen heeft een kroonlijst, verlevendigd met snijwerk. Een enkele deur heeft een vergelijkbare omlijsting. De haardpartij wordt verfraaid door op sokkels staande zandstenen kariatiden die consoles dragen, een betegelde schoorsteenmantel en dito achterwand, alsmede een boezem met snijwerk in de panelen. Een kamer in de noordoosthoek, achter de balzaal bevat een overhoekse schoorsteenmantel en koven met tandlijst. De 19de-eeuwse trap naar de tweede verdieping is een tweedelige scheluwe trap met tussenbordes en balustrades met gietijzeren spijlen en geprofileerde handlijsten. Ook hier meerdere enkele en dubbele paneeldeuren voor de ruimtes die zich bevinden rondom de centrale, boven de hal gesitueerde vloer. In het midden hiervan bevindt zich een rechthoekige vide. Deze is omheind door een balustrade van gietijzeren hekken, die zijn bevestigd aan octogonale hoekbalusters. De wanden zijn ook hier voorzien van paneellambriseringen. De hoeken van de stucplafonds zijn verlevendigd met versierde koven. Een zware profiellijst omrandt de ovale vide tussen de tweede verdieping en de zolderverdieping. Deze ovale opening heeft op de zolder een balustrade, die voor een deel is opengewerkt met in elkaar grijpende cirkels en deels bestaat uit een dikke profiellijst, waarop een moderne verhoging van de balustrade is gezet. Een tweede trap in het huis is een uit meerdere scheluwe trappen bestaande diensttrap, die zich bevindt tussen alle bouwlagen en balustrades met gedraaide houten spijlen heeft.

Waardering

Het (land)huis van de historische buitenplaats Clingendael is van algemeen belang vanwege de grote cultuurhistorische waarde, de architectuurhistorische waarde en de ensemblewaarde:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als een behoorlijk gaaf en waardevol voorbeeld van een in oorsprong laat-16de-eeuwse buitenhuis, waarvan de 17de-eeuwse kern voor een groot deel nog aanwezig is;
- als een bijzondere uitdrukking van een typologische ontwikkeling, door de bijzondere bouwgeschiedenis van het huis, die nauw is verbonden met de ontwikkeling van de omliggende tuin en als zodanig een belangrijk onderdeel van een zeer vooraanstaande buitenplaats in de 17de eeuw;
- als een essentieel onderdeel van een groter geheel en vanwege de nauwe functionele en historisch-ruimtelijke relatie met de tuin en de overige onderdelen van de buitenplaats;
- als onderdeel van de historische landgoederenzone die zich aan weerszijden van de rijksstraatweg uitstrekt tussen Den Haag en Leiden, welke een min of meer aaneengesloten geheel vormen en bepalend zijn voor het aanzien van de streek;
- door de hoge architectonische kwaliteiten van het huis, vanwege de bijzondere bouwgeschiedenis en door de bijzondere samenhang tussen het exterieur en delen van het interieur;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur en belangrijke delen van het interieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Kasteel, buitenplaats

Functie

Monumentnummer*: 525985

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1285

Wassenaar

E

1308

Wassenaar

E

1274

Wassenaar

E

1277

Wassenaar

E

634

Wassenaar

E

623

Wassenaar

E

627

Wassenaar

E

1275

Wassenaar

E

1307

Wassenaar

E

977

's-Gravenhage

X

4962

Wassenaar

E

2112

Wassenaar

E

983

Wassenaar

E

1785

Wassenaar

E

1284

Wassenaar

E

1288

Wassenaar

E

1764

Wassenaar

E

2114

Wassenaar

E

984

Wassenaar

E

1786

Wassenaar

E

618

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>
Wassenaar	E			382
Wassenaar	E			1567
Wassenaar	E			1762
Wassenaar	E			1276
Wassenaar	E			617
Wassenaar	E			1282
Wassenaar	E			2111
Wassenaar	E			1788
Wassenaar	E			1287
Wassenaar	E			1763
Wassenaar	E			1292
Wassenaar	E			1290
Wassenaar	E			1291
Wassenaar	E			626
Wassenaar	E			628
Wassenaar	E			2113
's-Gravenhage	X			4207
's-Gravenhage	X			4963

*Rijksmonumentomschrijving***

Inleiding onderdeel 2.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende HISTORISCHE TUIN-en PARKAANLEG kreeg in de 17de eeuw een aanleg van allure in opdracht van de toenmalige eigenaar Philips II Doublet. Deze transformeerde de boerenhofstede tot een zeer aanzienlijke, buitenplaats met formele tuinaanleg, die in de periode 1634-1680 meermalen werd uitgebreid. In 1644 stond op het grondgebied van Clingendael een huis met schuur, 3 hooibergen, een laan met een plantage, een boomgaard met een vijver en een door zilverpopulieren geflankeerde laan tot het huis. Veel zorg werd besteed aan de beplanting van de tuin en de verfraaiing van de buitenplaats in de stijl van het Hollands-Classicisme. In opdracht van Philips III Doublet werd in het decennium na 1680 de modernisering van de tuin ter hand genomen. De buitenplaats kreeg een formele tuin, waarvan de aanleg was geïnspireerd op de ideeën van de Franse architect Le Nôtre. De door grachten omgeven en doorsneden tuin werd symmetrisch ingericht langs een loodrecht op het huis staande centrale as. De nog aanwezige windsingel stamt ook uit deze tijd. In de loop van de 18de eeuw werd, met behoud van de structuur, de tuin aanzienlijk vereenvoudigd. Aan de voor- en achterzijde van het huis werd de formele aanleg goeddeels opgeheven en vervangen door grasperken. Over de breedte van de tuin werd een slangenmuur aangelegd, met daaraan grenzende moestuinen en een boomgaard. Bij de vijver werden twee plaisanteriehuisjes gebouwd. De grote vijver achter het huis werd naar heersende inzichten omgevormd en achterin de tuin werd een vijver met paviljoen toegevoegd. In de tweede helft van de 18de eeuw werd in de centrale as achter het huis een dubbele rij bomen aangeplant over de gehele lengte van de tuin; die rij bomen bestaat nog voor een deel. Omstreeks 1838 werd de formele tuin getransformeerd tot een romantisch landschappelijk park naar

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ontwerp van J.D. Zocher jr. (vlgs. kad.minuut 1822 reeds conform bestaande). Een langgerekte, noordoost/zuidwest gerichte waterpartij werd voorzien van meerdere aftakkingen en eilandjes. Aan drie zijden werd het plein met onder meer het bouwhuis afgesloten door water, terwijl één hiervan met overkluizing onder het landhuis doorloopt. (huidige aanleg echter conform die van 1822 kad. min.). Daarnaast ontwierp Leonard Springer de terrassen met dubbele trap bij de Oud-Hollandse tuin. Deze tuin, waarvan geen ontwerp is teruggevonden, werd in 1918 opnieuw aangelegd, nadat deze in WOI was afgebroken, ter plaatse van de kaatsbaan. Dit gebeurde vermoedelijk onder supervisie van de in 1905 door de toenmalige eigenaresse Marguérite Mary van Brienen aangetrokken hovenier en tuinarchitect Theodoor Dinn, die tot 1920 op Clingendael werkzaam was. Baronesse M.M. (Daisy) van Brienen liet in een segment van het sterrenbos in de periode 1903-1913 een Japanse tuin aanleggen met door haar uit Japan meegenomen tuinornamenten. Het stervormige padenpatroon van het sterrenbos is gelegen in het voormalige jachtterrein het Fazantenbos. Na 1910 werden de grachten aan weerszijden van de toegangslaan gedempt. Nadat de gemeente Den Haag op 30 september 1954 eigenaresse van de gehele buitenplaats werd heeft het park een openbare functie als wandelpark gekregen en werden het rosarium en de bloementuin aangelegd; deze zijn van ondergeschikt belang voor de bescherming van rijkswege.

Omschrijving

De omvangrijke tuin of park is samengesteld uit diverse onderdelen met zeer uiteenlopende kenmerken en met zeer uiteenlopende leeftijden. Van de oorspronkelijke 17de-eeuwse aanleg resteren zowel de vijver v or als die achter het huis, een gracht aan de zuidwestzijde en een deel van de oprijlaan (Doublet's Allee). De door beuken en linden geflankeerde oprijlaan komt uit op een vierkant plein met enkele schampaaltjes. De vijvers vinden hun oorsprong in bassins die eveneens deel uitmaakten van de toenmalige aanleg. Het huidige karakter van het park wordt bepaald door de vroeg-19de-eeuwse aanleg in Landschapsstijl naar ontwerp van Zocher en de latere 19de en vroeg-20ste-eeuwse toevoegingen van het sterrenbos en de Oud-Hollandse en de Japanse tuin, welke nagenoeg intact zijn gebleven. De tuin bevat een groot aantal monumentale, gegroepeerde, in rijen geplaatste en solitaire bomen, een grote verscheidenheid aan struiken, heesters en planten, diverse waterpartijen in de vorm van beken en vijvers, een met mos beklede duinrug, gazons, speelweide, vogeltuin, fazantenbos, duinbos, koeienland, sterrenbos, kunstmatige en natuurlijke verhogingen, paden die de tuin doorsnijden en sloten en een gracht die de tuin omringen. Kenmerkend is ook de afwisseling in open en meer gesloten delen en de aanwezigheid van zichtassen, waardoor het park een zeer gevarieerd karakter heeft. Een belangrijke zichtas is de centrale as tussen de voorzijde van het huis en de Van Alkemadelaan. Op het voorplein staan een lantaarnpaal en een zonnwijzer.

Binnen de aanleg op de zogenoemde Pauwenheuvel ligt het voormalige graf van Daisy van Brienen. Ook is er een dierenbegraafplaats.

Een min of meer zelfstandige tuin binnen het geheel wordt gevormd door de vroeg-20ste-eeuwse JAPANSE TUIN aangelegd in een hoek van het huidige sterrenbos door Baronnesse M.M. van Brienen mogelijk met assistentie van tuinarchitect T.J. Dinn. De JAPANSE TUIN bevat diverse gebeeldhouwde tuinornamenten (zie onderdeel 20) en een houten paviljoen. De tuin is in feite een nabootsing in miniatuurformaat van het natuurlijke landschap en zit vol met objecten die een symbolische betekenis hebben. De tuin is, zowel in constructie als in het gebruik van tuinornamenten en in de wijze van de oorspronkelijke beplanting een typisch en voor Nederland uniek voorbeeld van de in de tijd van aanleg in heel Europa heersende zogenoemde 'Japonaiserie-rage'. Voor de aanleg van de tuin zijn onder meer door de natuur gevormde stenen en diverse soorten mos gebruikt. De tuin is voorzien van oosterse

planten, heesters en bomen, zoals Chinese jeneverbes, azalea's, Japanse kers, blauwe regen, Japanse esdoorn, Japanse bamboe, Japanse primula's en hosta's. De tuin heeft een omheining die is vervaardigd uit met touw aan elkaar geknoopte bamboe. De door rododendrons omgeven tuin bevat een grote diversiteit in de beplanting, die voor een deel nog dateert uit de aanlegperiode. De tuin wordt doorsneden door smalle beekjes en slingerpaden met stapstenen, die in het mos zijn uitgespaard. De tuin bevat tevens een onregelmatig gevormde vijver en beken, die met de grachten in verbinding staan. De vijver omsluit een ovaal eiland in de vorm van een schildpad, het oosterse symbool voor onsterfelijkheid. De meeste tuinpaden zijn thans verbreed om de toegankelijkheid van de tuin te vergroten voor rolstoelgebruikers. De huidige ingangspoort is afkomstig van de Floriade in Zoetermeer en voor de bescherming van ondergeschikt belang. Iets vóór de oorspronkelijke ingang is een nieuw stukje tuin aangelegd.

De OUD-HOLLANDSE TUIN is gesitueerd ten noorden van het landhuis en grenst aan de kunstmatige duinrug aan de rand van het landgoed. L.A. Springer was belast met de uitvoering. Van zijn hand zijn een 1887 gedateerde tekening met twee schetsontwerpen voor terrastrappen, één met een rechthoekige en één met een ovale trap, waarvan laatstgenoemde is uitgevoerd. In WOI is de Oud-Hollandse tuin afgebroken en na 1918 opnieuw in een ander patroon aangelegd. De tuin is eigenlijk een reconstructie van een deel van de formele tuin uit 1680. Symmetrisch-geometrisch opgezette, door paden en grasranden omzoomde, in hoofdvorm rechthoekige tuin, uitgevoerd in een historiserende, formele tuinstijl. Aan de noordoostzijde ervan bevindt zich een verhoogd gedeelte, waartegen in de middenas een bordestrap staat. De tuin wordt in de lengte en de breedte doorsneden door een middenpad, die een kruis vormen en de tuin in vier perken opdelen. Deze perken zijn samengesteld uit een groot aantal, met buxushaagjes omrande kleine perkjes, die een geometrisch broderiepatroon vormen. Op de as van het kruis, in het midden van het perk staat een op een sokkel geplaatst bronzen beeld.

N.B. Het beeld in het midden van de tuin, een vrouwelijk naakt van Jean Marianne Bremers, genaamd La Douce (1981), is vanwege de wettelijk ouderdomsgrens van 50 jaar van bescherming uitgesloten.

Waardering

De tuin- en parkaanleg van de historische buitenplaats Clingendael is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde, de tuinarchitectuurhistorische waarde en de ensemblewaarde:

- als een behoorlijk gaaf en karakteristiek voorbeeld van een historische tuin- en parkaanleg, waarin de verschillende ontwikkelingsfasen, die teruggaan tot de 17de eeuw, nog goed herkenbaar aanwezig zijn in de huidige aanleg;
- als een bijzondere uitdrukking van een typologische en landschappelijke ontwikkeling en vanwege de nauwe relatie met de ontwikkeling van de regio Den Haag/Wassenaar, waarin Clingendael vanaf de 17de eeuw één der vooraanstaande buitenplaatsen was;
- door de nauwe samenhang en de historisch-ruimtelijke relatie met de gebouwde onderdelen op de buitenplaats;
- als een essentieel onderdeel van de buitenplaats Clingendael en vanwege de samenhang met de andere buitenplaatsen en hun tuinen in de nabije omgeving, die een min of meer aaneengesloten geheel vormen en bepalend zijn voor het aanzien van de streek;

- door de kwaliteiten van de ontwerpen der samenstellende onderdelen, de nog zichtbare en aantoonbare ontwikkelingen in de ontwikkeling van de tuin en vanwege de bijzondere samenhang tussen de diverse onderdelen, die tevens van belang zijn voor het oeuvre van verschillende tuin- en landschapsarchitecten;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van zowel het geheel als een aantal van de samenstellende onderdelen.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg

Monumentnummer*: 525986

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

1

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

's-Gravenhage

Sectie*

X

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

4207

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 3.

Het bij de historische buitenplaats Clingendael behorende, samengestelde ijzeren TOEGANGSHEK staat aan het begin van de oprijlaan naar het huis Clingendael aan de Wassenaarseweg. Na de annexatie van het betreffende grondgebied aan Den Haag aan het begin van de 20ste eeuw, is in opdracht van Baronesse M.M. van Brienen een nieuw toegangshek in historiserende trant geplaatst, die de huidige entree tot de voormalige buitenplaats Clingendael markeert.

Omschrijving

Het decoratief opengewerkte en symmetrische smeedijzeren hekwerk, bestaat uit een dubbel, openslaand toegangshek met rechthoekige, door een lantaarn bekroonde hekstijlen en links en rechts ervan een kleiner, enkel toegangshek. Deze zijn bevestigd aan kleinere, eveneens rechthoekige hekstijlen, die krulmotieven als bekroning hebben, maar tevens zijn voorzien van een paneel. Ook de stijlen waarop de vierkante lantaarns zijn geplaatst zijn voorzien van voluutvormig krulwerk. De lantaarns worden afgedekt door ingesnoerde koperen tentdakjes met naaldvormige bekroning. Aan weerszijden van de toegangshekken bevindt zich een ermee verbonden erfscheiding in de vorm van minder hoog opgaande smeedijzeren hekken, geplaatst op uit grauwe baksteen opgetrokken muurtjes met hardstenen dekplaten. De muurtjes buigen aan het uiteinde weg in de richting van het landgoed. De samenstellende hekdelen hebben een doorlopend motief van stijlen en decoratief krulwerk.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het toegangshek van de historische buitenplaats Clingendael is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, de architectuurhistorisch en de ensemblewaarde:

- als een bijzondere uitdrukking van een typologische ontwikkeling en als een belangrijk onderdeel van een der meest vooraanstaande 17de-eeuwse buitenplaatsen in ons land;
- als een belangrijk onderdeel van een groter geheel, welke de entree van de buitenplaats markeert en door de nauwe ruimtelijke visuele en functionele relatie met de overige onderdelen van de buitenplaats;
- als representatief voorbeeld van een in historiserende stijl vervaardigd toegangshek uit het begin van de 20ste eeuw;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 525987

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

8

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Clingendaal

9

2244 VH

Wassenaar

Clingendaal

10

2244 VH

Wassenaar

Clingendaal

11

2244 VH

Wassenaar

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 4.

Het bij de historische buitenplaats Clingendael behorende PAARDEN- en KOETSHUIS met dienstwoning dateert uit ca. 1680-1690. Het in oorsprong symmetrisch opgezette gebouw met paardenstallen en "logementen" was vrij sober vormgegeven. Blijkens de stijlkenmerken van het Neoclassicisme kreeg het waarschijnlijk in de eerste helft van de 19de eeuw zijn huidige, deels gepleisterde uiterlijk.

Omschrijving

De deels uit schone (zuid- en -oostzijde) en deels gepleisterde uit baksteen (noord- en westzijde) opgetrokken pand heeft een samengestelde plattegrond, waarbij drie grotere bouwvolumes gedekt worden door afgeknotte, met pannen gedekte schilddaken met geprofileerde gootlijsten. Een eenlaagse aanbouw heeft een plat dak. Rondom worden de gevels afgesloten door houten gootlijsten. De naar het voormalige voorplein gerichte voorgevel (zuidzijde) is grotendeels opgetrokken uit schoon metselwerk. De indeling van de lijstgevel van het centrale hoofdvolume wordt bepaald door een gepleisterde risalerende entreepartij. De paneel-vleugeldeur onder rondboogvormig bovenlicht wordt geflankeerd door twee maal twee halfzuilen met Dorische kapitelen en hardstenen basementen. De drempels en de neuten zijn eveneens van hardsteen. De halfzuilen dragen een entablement met

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

tandlijst en geprofileerde kroonlijst. Boven deze entreepartij bevindt zich een liggend venster tussen lisenen. Aan weerszijden van de entreepartij bevindt zich op de begane grond een groot staand venster met op de verdieping erboven een vierruits raam. Rechts van de entreepartij staat nog een tweede, enkele deur. In de lagere linker gevelpartij zitten drie rechtgesloten vensters met zesruits schuiframen onder strekken. De gevel wordt vertikaal doorsneden door een deels in de gevel opgenomen houten kolom. Het rechter bouwvolume (huisnr.8) heeft een symmetrische gevelopzet met op de begane grond rechts een entree onder drieruits bovenlicht. Links daarvan bevinden zich twee vensters en op de verdieping drie, elk geplaatst onder een strek en voorzien van zesruitsramen. De oostelijke kopgevel (rechter zijgevel) van dit woongedeelte is op de begane grond voorzien van drie rondboogvensters, waarvan de onderramen met luiken zijn behangen. De lage aanbouw met plat dak is aan deze ongepleisterde zijde voorzien van twee rechtgesloten vensters, waaraan eveneens luiken hangen. Aan de noordzijde (achter) met de gepleisterde geveldelen heeft het centrale volume een symmetrische indeling met op de begane grond drie stel rechtgesloten dubbele inrijdeuren en een kleinere enkele deur, en op de verdieping vijf rechtgesloten vensters. Tegen het linker bouwdeel met de voormalige koetsierswoning staat een aanbouw met plat dak, voorzien van rechtgesloten, met luiken behangen vensters, waarvan enkele onder spitsboogvormige boogtrommels staan. In de westgevel van deze aanbouw zitten drie blinde spitsboogvensters. Tegen deze gevel staat een uitbouw met deur. De gevel van de koetsierswoning is tevens voorzien van enkele rechtgesloten gevelopeningen. Het lagere, ten opzichte van de andere twee volumes risalerende westelijke bouwdeel bevat een stel rechtgesloten inrijdeuren in de oostgevel. De noordzijde bevat drie blinde, rondboogvormige vensters en een deels in de kap stekende zolderdeur, die bereikbaar is door middel van een houten trap met bordes. De symmetrische ingedeelde westelijke kopgevel heeft in het midden een stel openslaande deuren onder een rondboogvormig bovenlicht met radiale roedenverdeling. Aan weerszijden bevinden zich op dezelfde hoogte vergelijkbare half rond vensters.

Waardering

Het paarden- en koetshuis met dienstwoning is van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische waarde, de ensemble- en landschappelijke waarde:

- als een vrij gaaf en karakteristiek voorbeeld van een van oorsprong 17de-eeuws paarden- en koetshuis, welke in hoofdvorm nog herkenbaar aanwezig is;
- als een bijzondere uitdrukking van een typologische ontwikkeling en als een belangrijk onderdeel van een zeer vooraanstaande 17de-eeuwse buitenplaats;
- als essentieel onderdeel van een groter geheel en vanwege de nauwe visuele en historisch-ruimtelijke relatie met de tuin en de overige complexonderdelen van de buitenplaats Clingendael;
- door de architectonische kwaliteiten uit het Neoclassicisme en vanwege de bijzondere samenhang tussen het exterieur en delen van het interieur;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur en delen van het interieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525989

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

1

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Wassenaar

E

1282

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 5.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende TUINMANSWONING bevindt zich rechts van het toegangshek, aan het begin van de oprijlaan. Het woonhuis is gebouwd in 1914 in een sterk op de Engelse Cottage geïnspireerde stijl in opdracht van Baronnesse M.M. van Bienen.

Omschrijving

Vrijstaand pand op L-vormige plattegrond, bestaande uit een begane grond en een zolderverdieping, wordt gedekt door twee haaks op elkaar geplaatste rieten zadeldaken met een T-vormige noklijn. De nokken zijn afgedekt met rode nokvorsten. De nok van het dwars op de oprijlaan liggende dakdeel is iets hoger dan het andere, dat een klein wolfseind heeft en aan de rechter zijde concaaf gewelfd is. Aan de zijde van de oprijlaan heeft het dakschild een overstek, dat geschoord wordt door op betonnen neuten staande houten stijlen en een veranda met klinkerbestrating overdekt. Hierop sluit het dakschild van het haaks daarop geplaatste zadeldak aan, waarvan de uitkraging van het dakschild rust op getoogde en geschoorde stijlen en functioneert als luifel boven de entree. De rode bakstenen schoorsteen met uitgemetselde tandlijsten en openingen is voorzien van drie, met schubvormige daktegeltjes gedekte zadeldakjes. De samengestelde kap is voorzien van twee gebogen daklichten onder gewelfde, opgelichte dakdelen. De in vakwerk uitgevoerde gevels hebben een in kruisverband opgetrokken, hoge bakstenen plint, met trasraam onder een rollaag, afgedekt door regels van de vakwerkconstructie, waarin de onderdorpels van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

de vensters zijn opgenomen. Daarboven bestaan de gevels uit groen geschilderde houten schoren en stijl- en regelwerk, waartussen grijze stenen met een grove structuur zijn geplaatst. De rechtgesloten, grotendeels als kruis- of kloosterkozijn uitgevoerde, vensters hebben bovenlichten met roedenverdeling, voorzien van groen glas. De benedenramen zijn afgehangen met wit geschilderde luiken met rood geschilderd zandlopermotief. Van het haaks op de oprijlaan staande bouwdeel staan de zolderverdiepingen van de symmetrische kopgevels (type puntgevel) in overstand ten opzichte van de geveldelen eronder. De cordonlijst onder het uitkragende deel rust op een door voluten verlevendigde reeks consoles. Centraal op de begane grond bevindt zich een venster met kruiskozijn en op de zolderverdieping een kleiner venster met roedenverdeling. De westelijke langsgewel heeft rechts van het midden een rechthoekige erker onder een gewelfde dakrand en is aan de voorzijde voorzien van een kruiskozijn en aan de korte zijden van een kloosterkozijn. Links van de erker staat een klein venster met middenstijl. De achtergevel is voor een groot deel weggewerkt achter aanbouwen zodat alleen de onder een wolfseind staande top van het dwarse bouwdeel met zoldervenster nog zichtbaar is. De symmetrisch opgezette zuidelijke kopgevel heeft op de begane grond een venster en op de zolderverdieping een kleiner, onder het wolfseind staand venster. Rechts van de symmetrische gevelpartij bevindt zich een iets terugstaand geveldeel. In het INTERIEUR is de oorspronkelijke indeling in hoofdlijnen bewaard gebleven.

Waardering

De tuinmanswoning is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische-, de architectuurhistorische- en de ensemblewaarde:

- als een bijzonder onderdeel van een der belangrijkste 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- als typologisch goed voorbeeld van een tuinmanswoning uit het begin van de 20ste eeuw in Engelse Cottagestijl, welke opvalt door het bijzondere materiaalgebruik en de detaillering;
- door de bijzondere situering bij de entree van de buitenplaats, als een bijzonder onderdeel van een historische buitenplaats en vanwege de visuele, functionele en ruimtelijke samenhang met overige onderdelen van de buitenplaats Clingendael;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur en deels ook van het interieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525990

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendael

Nr*

2

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 6.

Het bij het historische buitenplaats Clingendael behorende WACHTHUISJE is gesitueerd aan het begin van de oprijlaan, tegenover de tuinmanswoning. Het huisje is gebouwd in de jaren veertig van de 20ste eeuw in een aan de Delftse School verwante bouwstijl in opdracht van de toenmalige Duitse bezetter.

Omschrijving

Vrijstaand eenlaags wachthuisje, grotendeels in schone handvormsteen in staand verband opgetrokken, staat onder een met riet gedekt zadeldak met een wolfseind aan de voorzijde. De naar de oprijlaan gerichte symmetrisch opgezette voorzijde heeft een ten opzichte van de kap terugliggende gevel. Deze gevel is voorzien van een getoogde deur van diagonaal latwerk met geprofileerd kozijn op hardstenen neuten en drempel. De voorzijde van de sterk in overstand staande uitkraging is een uit staande planken samengesteld beschot. De uitkraging rust op houten kolommen en is voorzien van een met klinkers verhard terras met aan weerszijden een grotendeels glazen windvang met roedenverdeling in de ramen. De beide, identieke zijgevels bevatten elk een rechtgesloten, met luiken behangen venster onder rollaag met dubbel openslaand raam. In de blinde achtergevel bevindt zich in het midden een uitgemetselde schoorsteen, die zich naar boven toe trapsgewijs verjongt.

Waardering

Het wachthuisje is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, de architectuurhistorische en de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ensemblewaarde:

- als een bijzonder onderdeel van een der belangrijkste 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio en als een goed voorbeeld van een typologische ontwikkeling;
- als representatief voorbeeld van een traditionele bouwstijl uit de jaren '40 van de 20ste eeuw, vanwege het materiaalgebruik en vanwege de detaillering;
- door de beeldbepalende situering nabij de ingang van de buitenplaats, als een bijzonder onderdeel van een historische buitenplaats en vanwege de visuele, functionele en ruimtelijke samenhang met diverse onderdelen van de buitenplaats Clingendael;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525991

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendael

Nr*

5

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

2111

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 7.

Het bij de historische buitenplaats Clingendael behorende boerderijcomplex, bestaande uit een BOERDERIJ van het voor deze streek kenmerkende langhuistype met een vrijstaande SCHUUR (zie onderdeel 8) en een TUINMUUR (zie onderdeel 9), ligt ten westen van de oprijlaan. De boerderij is in 1905 tot stand gekomen ter vervanging van een 17de-eeuws exemplaar, in opdracht van Baronesse M.M. van Brienen. De architectuur van de boerderij is Overgangsarchitectuur die zich kenmerkt door een gemengde bouwstijl met rijke detaillering in de vorm van gekleurd siermetselwerk. De boerderij staat met de nokrichting evenwijdig aan de oprijlaan. Het vrijwel rechthoekige erf ligt nabij het einde van het rechte deel van de oprijlaan en wordt aan de westzijde begrensd door een tuinmuur met ten westen daarvan een schuur. Ter linker zijde bevindt zich een boomgaard. Rondom het erf staan diverse monumentale loofbomen. De boerderij heeft nog steeds een agrarische functie. De overige opstallen op het erf zijn voor de bescherming van ondergeschikt belang.

Omschrijving

De vanuit een rechthoekige plattegrond opgetrokken langhuisboerderij met dwarsdeel is het hoofdgebouw van het boerenerf en bestaat uit een deels onderkelderd woonhuis met in het verlengde daarvan een driebeukig bedrijfs gedeelte onder een iets uitkragend, met rode pannen gedekt zadeldak en een iets hoger woongedeelte dat een met gesmoorde tuiles du nord gedekt, eveneens uitkragend zadeldak heeft. Op de nok van het bedrijfs gedeelte staan twee rechthoekige houten ontluchtingskokers met geprofileerde rand. Op de nok van het woongedeelte staat

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

een korte gemetselde schoorsteen. De gevels zijn opgetrokken in grauwe baksteen in kruisverband met fijngevoegd metstelwerk. Gele baksteen is ter verlevendiging toegepast voor de speklagen en de strekken boven de gevelopeningen.

De symmetrisch ingedeelde kopgevel van het deels onderkelderde woongedeelte is een puntgevel met twee rechtgesloten keldervensters onder strek, twee eveneens onder strek staande, getoogde opkamervensters met diagonale roedenverdeling in de kruisramen en een zoldervenster als die van de opkamer. De linker langsgewel aan de zijde van de oprijlaan bevat ter hoogte van het woongedeelte twee getoogde vensters met openslaande zesruits ramen, een hoger in de gevel geplaatst, eveneens getoogd venster met tussendorpel van de opkamer. Het keldervenster hieronder is rechtgesloten onder strek. Het iets terugspringende, negen traveeën lange bedrijfspedeelte, wordt geleed door lisenen met daartussen zes rondboogvensters met roedenverdeling in de stalen ramen, een rechtgesloten staldeur onder strek, een geheel rechts in dit geveldeel staand, getoogd venster met openslaande ramen en links ervan een eveneens onder strek staande gevelopening. De rechter langsgewel bevat ter plaatse van het woongedeelte een paneeldeur onder een licht getoogd bovenlicht, een kelder venster en een hoog in de gevel staand, klein venster. De indeling van de gevel van het bedrijfspedeelte is vergelijkbaar met de linker; hier echter zeven rondboogvormige stalvensters en een drietal rechtgesloten deuren, waarvan één dubbel. De middelste travee is hoger opgetrokken en voorzien van een plat dak en hooiluik. De symmetrisch opgezette zuid-oostelijke kopgevel bevat een rechtgesloten deur met aan weerszijden een half rond venstertje met ijzeren raam. In de geveltop van deze puntgevel staat een rechtgesloten zolderdeur met een tweedelig bovenlicht onder een uitkragende, op klampen rustende dakrand. INTERIEUR. In het vrijwel intact gebleven inwendige van het bedrijfspedeelte zijn de koestallen nog aanwezig.

Waardering

De langhuisboerderij is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, de architectuurhistorische en de ensemblewaarde:

- als een bijzonder onderdeel van een der belangrijkste 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio, die plaats markerend waarin de 17de eeuw reeds een boerderij stond langs de oprijlaan;
- als een gaaf en typologisch goed voorbeeld van een voor deze streek gangbare langhuisboerderij uit het begin van de 20ste eeuw;
- als karakteristiek voorbeeld van een boerderij gebouwd in de traditie van de Overgangsarchitectuur, die vrij gaaf is wat betref het materiaalgebruik en de detaillering;
- als een bijzonder onderdeel van een historische buitenplaats en vanwege de functionele, visuele en ruimtelijke samenhang met de overige samenstellende onderdelen van de buitenplaats Clingendael;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur en de ruimtelijke functionele relatie met de overige complexonderdelen van het boerderijcomplex.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525992

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Locatiennaam

Wassenaar

Locatieomschrijving

bij Clingendaal 5

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

2111

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 8.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende vrijstaande 19de-eeuwse SCHUUR is een restant van het in oorsprong 17de-eeuwse boerderijcomplex op Clingendael (zie onderdeel 7). De schuur is opgetrokken in een Ambachtelijk-traditionele bouwtrant, welke zich kenmerkt door een op de functie toegespitst materiaalgebruik en detaillering. De schuur staat dwars op de boerderij en de oprijlaan en is met de voorste kopgevel georiënteerd op het hoofdgebouw en maakt deel uit van een vrijwel rechthoekig erf nabij het einde van het rechte deel van de oprijlaan. De schuur is door middel van een tussenlid verbonden met een er dwars opstaande houten schuur voor paarden en jongvee, die vanwege de vrij recente bouwdatum van ondergeschikt belang is voor de bescherming.

Omschrijving

De vanuit een rechthoekige plattegrond in gepleisterde baksteen met zwart geschilderde plint opgetrokken schuur staat onder een met rode pannen gedekt zadeldak met uitkragende dakrand met windveren en boeiboorden. De dakgoten boven de langshevels rusten op smeedijzeren beugels. De oostelijke kopgevel is symmetrisch met een uit een boven- en een onderdeur samengestelde rechtgesloten deur en een zolderluik onder een tweedelig bovenlicht. De noordelijke langshevel bevat twee rondboogvensters met roedenverdeling in de stalen ramen. Tegen de westelijke kopgevel staat een aanbouw die voor de bescherming van ondergeschikt belang is. In de zuidelijke langshevel staat rechts een rechtgesloten enkele deur en in het midden een stel openslaande, uit boven- en onderdeuren samengestelde inrijdeuren.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Waardering

De 19de-eeuwse schuur is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische en de ensemblewaarde:

- door de ouderdom, de typologische herkenbaarheid en de redelijke mate van gaafheid van het exterieur;
- als ruimtelijk en functioneel onderdeel van het boerderijcomplex, welke op zijn beurt weer deel uitmaakt van één der belangrijkste 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- door de bijzondere situering aan de rand van het boeren erf.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525993

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

5

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1292

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 9.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende TUINMUUR is een restant van het in oorsprong 17de-eeuwse boerderijcomplex op Clingendael (zie onderdeel 7). De kenmerken van de muur zijn Traditioneel-ambachtelijk met een op de functie toegespitst materiaalgebruik en detaillering.

Omschrijving

De in rode baksteen opgetrokken tuinmuur is aan de oostelijke lange zijde verstevigd door middel van zware steunberen, waartussen de zachte fruitsoorten beschutting vonden. De bovenkant van de muur is afgedekt met schuin liggende Hollandse pannen. De muur wordt aan het zuidelijke einde gekenmerkt door een westwaartse buiging.

Waardering

De tuinmuur is van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische-, cultuurhistorische- en de ensemblewaarde:

- als een bijzonder onderdeel van een boerderij op één der belangrijkste 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- door de functionele, visuele en ruimtelijke samenhang van de met de boerderij op de buitenplaats Clingendael;
- door de ouderdom, de redelijke mate van gaafheid en de herkenbare typologie.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 525996

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

12

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1308

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 10.

Het bij de historische buitenplaats Clingendael behorende Inquart WACHTGEBOUW ligt ten westen van het huis Clingendael in het beukenbos. Het pand is gebouwd in 1941 in opdracht van Seyss-Inquart voor de Grüne Polizei in een traditionele, historiserende landelijke bouwtrant. Anno 2000 is het in gebruik als particulier woonhuis.

Omschrijving

Vrijstaand éénlaags pand op langgerekte, rechthoekige plattegrond, is opgetrokken in grauwe baksteen (kruisverband) onder een rieten schilddak met rode nokvorsten. Op de nok staat een gemetselde schoorsteen. In de dakschilden boven de kopgevels staat een daklicht onder een opgewipt deel van het dakschild. De rechtgesloten gevelopeningen worden gedekt door rollagen. De vensters met luiken, geschilderd met zandlopermotief, bevatten dubbele openslaande tweeruits ramen. De zuidelijke langsgevel bevat een in een geprofileerde, natuurstenen omlijsting gevatte, iets terugstaande deur met een decoratief patroon van geprofileerde ruitvormen en negen vensters. De oostelijke kopgevel bevat één venster. In de noordelijke langsgevel staat rechts een getoogde deur onder een glazen hangluis en verder van rechts naar links drie bredere en een smaller venster, een tweede, eveneens getoogde deur, twee kleinere en drie grotere vensters. De westelijke kopgevel is voorzien van twee vensters.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het wachtgebouw is van algemeen belang vanwege de architectuur-, cultuurhistorische- en ensemblewaarde:

- als een bijzonder onderdeel van een der meest vooraanstaande 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- als onderdeel van een groter geheel en vanwege de nauwe visuele en historisch-ruimtelijke relatie met de tuin en de overige onderdelen van de buitenplaats Clingendael;
- als voorbeeld van een in een traditionele, historiserende landelijke bouwtrant vorm gegeven wachtgebouw uit de periode 1940/1945;
- door de herkenbare vormgeving en de grote mate van gaafheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525997

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

12

Toev.*

A

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 11.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende TIMMERMANSWERKPLAATS annex MACHINEKAMER, het zogenoemde posthuis, is in de periode 1914-1916 gebouwd in opdracht van Baronesse M.M. van Brienen. De eclectische bouwstijl bevat elementen uit de cottagestijl en neogotiek. Opvallend is de rijke uitvoering van het metsel- en snijwerk. In de jaren 1980-1981 vond een restauratie en renovatie plaats ten behoeve van het gebruik als personeelsonderkomen van de gemeentelijke hoveniers.

Omschrijving

Het vrijstaande éénlaagse pand heeft een onregelmatige rechthoekige hoofdvorm, die geleed is door risalerende gevelpartijen en gedekt wordt door uitkragende kappen. Het brede hoofdvolume staat onder met rode en gesmoorde bouletpannen gedekte zadeldaken met steekkappen en heeft aan weerszijden een hier dwars opstaand bouwdeel, eveneens voorzien van zadeldaken met rode en gesmoorde bouletpannen. De in elkaar grijpende kappen van voornoemde bouwdelen hebben een H-vormige noklijn. De gevels zijn opgetrokken in vakwerk met gele baksteen boven een trasraam van klinkers, afgedekt met een geglazuurde bovenrand. De geveldelen zijn verdeeld in vakken door middel van rechte en gebogen stijlen en regels. De vrijwel symmetrische zuidgevel wordt geleed door drie risalieten met zadeldakvormig steekkappen, voorzien van makelaar en windveren met tandlijsten. De middenrisaliet bevat een dubbele deur, waarvan de linker helft is verdeeld in een boven- en een onderdeur. De geveltop bevat openslaande zolderluiken. In de linker risaliet staat een kruiskozijn. Evenals het rechter risaliet heeft

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

het een houten geveltop met vakwerk. De rechter risaliet is voorzien van een deur. De geveldelen tussen de risalieten bevatten een kruiskooslijn, gelijk aan dat in de linker risaliet. Centraal in de symmetrische westgevel staat een ingangsrisaliet met terugstaande dubbele deur onder een steekkap en een houten geveltop met vakwerk als in de zijrisalieten van de oostgevel. De dubbele deur staat tevens onder een houten latei en achter de gedrukte korfbog die de hoekpalen van de entreepartij met elkaar verbinden. De bredere en hogere zijrisalieten hebben elk een puntgevel met rechts op de begane grond een grote, achtruits vensterpartij en een kleiner venster in de geveltop. Links staat een deur met bovenlicht en een smal venster aan weerszijden. De uitkragende dakranden zijn voorzien van een makelaar en windveren met neogotische veelpasmotieven. De terugstaande geveldelen tussen de risalieten bevatten een venster als die in de zijrisalieten. De noordgevel is de langsgevel van de voormalige machinekamer en bevat twee deuren en twee achtruits vensters als die in voornoemde gevels. Uit de kap, op de kruising met de kap van het centrale volume steekt een zich verjongende, octogonale en met schubben beklede schoorsteen. De oostgevel heeft een symmetrische indeling met links en rechts een puntgevel, die identiek zijn aan die van de zijrisalieten van de westgevel. De linker puntgevel heeft echter een gaand uurwerk met slagwerk op de plaats van het zoldervenster. Het grote, achtdelige rechter venster is ingevuld met glas-in-lood. Centraal staat één brede risaliet met drie schilddaken, die in de centrale kap steken. Deze risaliet bevat drie stel inrijdeuren, waarvan elk van de deurdelen is voorzien van een ruitvormig spieraam. Centraal op de nok staat een korte, zich verjongende, octogonale en met schubben beklede schoorsteen. INTERIEUR. De indeling van het interieur is ten dele gehandhaafd. Van belang is met name een staande klok.

Waardering

De voormalige timmermanswerkplaats annex machinekamer is van algemeen belang vanwege de cultuur-, architectuurhistorische en de ensemblewaarde:

- als bijzondere uitdrukking van een typologische ontwikkeling aan het begin van de 20ste eeuw;
- als een bijzonder onderdeel van een der meest vooraanstaande 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- als een belangrijk onderdeel van een groter geheel en vanwege de nauwe functionele, visuele en historisch-ruimtelijke relatie met de tuin en de overige onderdelen van de buitenplaats Clingendael;
- als rijk voorbeeld van eclectische vormgegeven vakwerkgebouw met elementen uit de cottagestijl en neogotiek;
- vanwege de bijzondere samenhang tussen het exterieur en delen van het interieur;
- door de herkenbaarheid, de grote mate van gaafheid van het exterieur, delen van het interieur, de ambachtelijke vaardigheid van het metsel- en snijwerk.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525998

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Van Alkemadeaan

Nr*

95

Toev.*

Postcode*

2244 VK

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1567

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdelen 12 en 13.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende twee deels geprefabriceerde DIENSTWONINGEN zijn omstreeks 1913-1916 gebouwd in een Ambachtelijk-traditionele stijl in opdracht van Baronesse M.M. van Brienen. De in oorsprong identieke houten woningen van het type 'Noorse Hut' waren oorspronkelijk voorzien van een veranda en zijn vervaardigd door de n.v. Padox Houtbouw uit Warmond en zijn gesitueerd aan de rand van de buitenplaats aan de Van Alkemadeaan.

Omschrijving

Twee vrijstaande, éénlaagse houten huizen op rechthoekige plattegrond opgetrokken onder een uitkragend zadeldak met rode tuiles du nord, voorzien van houten klampen aan de kopse kanten en een gemetselde schoorsteen op het westelijke dakschild. De gevels zijn bekleed met staande gerabatte planken waarin rechtgesloten gevelopeningen zijn aangebracht. Een deel van de vensters is behangen met luiken aan de onderramen. De geveltoppen van de puntgevels zijn vervaardigd van wit geschilderd, staande planken. De schuin naar de noordgevel van nr.15 gekeerde, zuidelijke kopgevel is blind evenals de schuin naar de zuidgevel van nr.14 gekeerde, noordelijke kopgevel is blind.

Waardering

De dienstwoningen zijn van algemeen belang vanwege de architectuur-, cultuurhistorische- en ensemblewaarde:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als onderdeel van één der meest vooraanstaande 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- als onderdeel van een groter geheel en vanwege de nauwe stilistische, visuele en functionele relatie met het belendende pand;
- als een goed voorbeeld van een grotendeels geprefabriceerd woonhuis uit het eerste kwart van de 20ste eeuw;
- vanwege het materiaalgebruik;
- door de herkenbaarheid en de redelijke mate van gaafheid.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 525999

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Van Alkemadeaan

Nr*

93

Toev.*

Postcode*

2244 VK

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1567

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdelen 12 en 13.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende twee deels geprefabriceerde DIENSTWONINGEN zijn omstreeks 1913-1916 gebouwd in een Ambachtelijk-traditionele stijl in opdracht van Baronesse M.M. van Brienen. De in oorsprong identieke houten woningen van het type 'Noorse Hut' waren oorspronkelijk voorzien van een veranda en zijn vervaardigd door de n.v. Padox Houtbouw uit Warmond en zijn gesitueerd aan de rand van de buitenplaats aan de Van Alkemadeaan.

Omschrijving

Twee vrijstaande, éénlaagse houten huizen op rechthoekige plattegrond opgetrokken onder een uitkragend zadeldak met rode tuiles du nord, voorzien van houten klampen aan de kopse kanten en een gemetselde schoorsteen op het westelijke dakschild. De gevels zijn bekleed met staande gerabatte planken waarin rechtgesloten gevelopeningen zijn aangebracht. Een deel van de vensters is behangen met luiken aan de onderramen. De geveltoppen van de puntgevels zijn vervaardigd van wit geschilderd, staande planken. De schuin naar de noordgevel van nr.15 gekeerde, zuidelijke kopgevel is blind evenals de schuin naar de zuidgevel van nr.14 gekeerde, noordelijke kopgevel is blind.

Waardering

De dienstwoningen zijn van algemeen belang vanwege de architectuur-, cultuurhistorische- en ensemblewaarde:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als onderdeel van één der meest vooraanstaande 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- als onderdeel van een groter geheel en vanwege de nauwe stilistische, visuele en functionele relatie met het belendende pand;
- als een goed voorbeeld van een grotendeels geprefabriceerd woonhuis uit het eerste kwart van de 20ste eeuw;
- vanwege het materiaalgebruik;
- door de herkenbaarheid en de redelijke mate van gaafheid.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 526000

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendael

Nr*

6

Toev.*

A

Postcode*

2244 VH

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1308

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 14.

Het bij de historische buitenplaats Clingendael behorende houten LOGEERHUIS voor gasten van Clingendael staat reeds aangegeven op een kadastrale kaart uit 1895. Het in een Ambachtelijk-traditionele stijl gebouwde huis was destijds gesitueerd ten zuidoosten van het hoofdgebouw. In de Tweede Wereldoorlog is het als 'De Hut' bekende gebouw verplaatst naar de huidige locatie. Aan het eind van de jaren '90 van de 20ste eeuw is het pand gemoderniseerd en uitgebreid. 'De Hut' functioneert tegenwoordig als woonhuis en theeschenkerij.

Omschrijving

Vrijstaand éénlaags houten bouwvolume op rechthoekige plattegrond staat onder een fors, uitkragend rieten schilddak (tot WOII een zadeldak van rondhout). Op de oostelijke nokhoek staat een gemetselde schoorsteen. In het dakschild boven de veranda bevindt zich een daklicht onder een opgelicht deel van het dakschild. De zuidelijke langsgewel bevat vier rechtgesloten, met luiken behangen vensters. Tegen de symmetrische, westelijke kopgevel bevindt zich een veranda onder een deel van de kap, die hier rust op zes houten palen. De veranda wordt omsloten door een houten borstwering in de vorm van een opgewerkt hek. De verandagevel bevat een deur en een met luiken behangen venster aan weerszijden. In de noordelijke langsgewel staat een reeks van vier met luiken behangen vensters. Het linker van de vier is een breed, samengesteld venster. De oostzijde van het huis is vrijwel volledig aan het oog onttrokken door een aanbouw uit de jaren '80 van de 20ste eeuw, die voor de bescherming van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

ondergeschikt belang is.

Waardering

Het logeershuis is van algemeen belang vanwege de cultuur-, architectuurhistorische en de ensemblewaarde:

- door de oorspronkelijke typologie als houten logeershuis uit het eind van de 20ste eeuw in cottage stijl;
- door de historisch ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen op de buitenplaats Clingendael;
- door de situering in het park en door de herkenbaarheid en de redelijke mate van gaafheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 526001

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

13

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1308

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 15.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende SCHUUR is omstreeks 1915 als bouwpakket, vermoedelijk uit Noorwegen afkomstig, neergezet. De schuur functioneerde aanvankelijk als broedhuis, vervolgens als bollenschuur en thans als woning en atelier. De vormgeving is Ambachtelijk-traditionele stijl. De schuur staat langs één van de uitlopers van de waterpartij.

Omschrijving

Vrijstaande tweelaagse schuur op rechthoekige plattegrond is opgetrokken met rabatdelen onder een zadeldak (golfplaat). De geteerde rabatdelen zijn op de begane grond staand en op de verdieping liggend. De rechtgesloten gevelopening zijn voorzien van vensters met roedenindeling. De achtruits verdiepingsvensters in de langshevels zijn voorzien van onderdorpels die worden geaccentueerd door gesneden klossen. De vensterkozijnen zijn wit geschilderd en contrasteren met de donkere gevels. Openslaande laad- en losdeuren komen voor op de verdieping in de noordelijke en zuidelijke kopgevel en de westelijke langshevel. Tegen de zuidgevel staat een houten trap naar de verdieping.

Waardering

De voormalige schuur is van algemeen belang vanwege de cultuur-, de architectuurhistorische en de ensemblewaarde:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als een bijzonder onderdeel van een der belangrijkste 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- door de bijzondere typologie en bijzondere functie;
- door de visuele, ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen van de buitenplaats;
- als een goed voorbeeld van een uit een bouwpakket vervaardigde schuur uit het begin van de 20ste eeuw;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

Kastelen, landhuizen en parken

Bijgebouwen kastelen enz.

Monumentnummer*: 526002

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendael

Nr*

8

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Clingendael

9

2244 VH

Wassenaar

Clingendael

10

2244 VH

Wassenaar

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 16.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende helft van een dubbele TUINMUUR van het type SLANGEMUUR uit ca. 1727-1733 vermoedelijk gebouwd door Wigbold Slicher. Een verklaring voor het experimentele karakter van de muur kan zijn dat Slicher een familielid was van Pieter de la Court van der Voort, die een handboek over de tuinkunst schreef (1737). De holten van de muur dienen voor het geven van luwte aan kwetsbare fruitsoorten. De muur is ca. 1986 gerestaureerd. In het verlengde van de muur heeft, blijkens een kaart uit 1730 een pendant van de muur gestaan.

Omschrijving

Een onversierde, door rollagen beëindigde, gemetselde muur van rode handvormsteen. De van noordoost naar zuidwest lopende muur heeft een noordoostzijde met convexe welvingen tussen vlakke muurdelen en een zuidwestzijde met concave welvingen tussen de vlakke muurdelen.

Waardering

De slangemuur is van algemeen belang vanwege de architectuur-, cultuurhistorische en de ensemblewaarde;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als een bijzonder onderdeel van één der belangrijkste 17de-eeuwse buitenplaatsen in de regio;
- als een relatief zeldzaam voorbeeld van een tuinmuur, die een belangrijk element vormt in de ontwikkelingsgeschiedenis van de tuinarchitectuur in het algemeen en die van de tuin van Clingendael in het bijzonder;
- als markering van de plaats voormalige moestuin op Clingendael;
- als zodanig is sprake van een visuele, ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen van de buitenplaats;
- doordat de muur vrij gaaf en als zodanig goed herkenbaar is.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 526003

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendael

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 17.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende gietijzeren LANTAARNPAAL op het voorplein voor het huis, waarschijnlijk daterende uit het eind van de 19de / begin van de 20ste eeuw.

Omschrijving

De lantaarnpaal bestaat uit een fors, samengesteld basement met een geprofileerde onder- en bovenlijst en een zich verjongende paal met cannelures en een fijn gedetailleerde, octogonale lantaarn. Deze verbreedt zich naar boven toe en is voorzien van gietijzeren randdecoraties en een vlam ter bekroning. De op het basement aangebrachte naam van de gieterij die de lantaarnpaal vervaardigde is niet meer leesbaar.

Waardering

De lantaarnpaal is van algemeen belang vanwege de architectuur-, cultuurhistorische en de ensemblewaarde:

- als een goed voorbeeld van een gaaf en karakteristiek voorbeeld van een van oorsprong als gaslantaarn uitgevoerde lantaarnpaal uit het eind van de 19de / begin 20ste eeuw;
- door de ruimtelijk en functioneel relatief met de overige complexonderdelen van de buitenplaats.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 526004

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendael

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1308

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 18.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende BORDESTRAP vormt de afsluiting van de ten noorden van het landhuis gelegen Oud-Hollandse tuin. De trap is naar ontwerp van L.A. Springer. Van zijn hand is een gedateerde tekening (1887) met twee schetsontwerpen voor terrastrappen (Afdeling Speciale collecties, Bibliotheek Landbouwuniversiteit Wageningen), één met een rechthoekige en één met een ovale trap. De laatstgenoemde is uitgevoerd en wordt gekenmerkt door de Barokke bouwtrant, welke aansluit bij de ontwerpen van de Franse architect D. Marot. Daarmee wordt tevens teruggegrepen naar de formele 17de-eeuwse tuinaanleg van Clingendael.

Omschrijving

Symmetrisch opgezette dubbele bordestrap in de vorm van een keizerstrap met een korte, rechte onderste en een gebogen bovenste vlucht met twee armen. De bordestrap heeft een brede onderste vlucht met rechte borstweringen en hardstenen treden. Het tussenbordes is betegeld met witte tegels die zijn voorzien van donkere hoeken die een ruit vormen en aan de rugzijde een wand van kunststeen met blokpatroon achter een door een geprofileerde hardstenen rand afgekaderde bloemperk. De twee gebogen trappen van de bovenste vlucht zijn eveneens voorzien van hardstenen treden en komen uit op een langgerekt bovenbordes. Deze is voorzien van een rechte balustrade vergelijkbaar met die aan weerszijden van de trappen. De gebogen trappen zijn voorzien van balustrades met gedraaide kunststenen balusters en natuurstenen dekplaten tussen vierkante pijlers. De trap wordt geflankeerd door bloemperken en buxushagen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Waardering

De bordestrap van de historische buitenplaats Clingendael is van algemeen belang vanwege de architectuur-, cultuurhistorische waarde en de ensemblewaarde:

- als een bijzonder onderdeel van de in de parkaanleg van Clingendael gelegen Oudhollandse tuin;
- als typologisch voorbeeld van een neobarokke trap uit het eind van de 19de eeuw;
- door ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen van de buitenplaats;
- door de plaats die het inneemt binnen het oeuvre van de vooraanstaande architect L. Springer;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 526005

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1285

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 19.

Het bij de historische buitenplaats Clingendael behorende oorspronkelijke TENNISHUISJE ligt ten noorden van het huis nabij de Oud-Hollandse tuin. Het is waarschijnlijk omstreeks 1900 gebouwd in een eclectische aan de Engelse Cottagestijl verwante stijl. Het tennishuis is als zodanig nog in gebruik geweest bij de familie Van Brienens.

Omschrijving

Een vrijstaand, houten éénlaags huisje is geplaatst op rechthoekige plattegrond onder een uitkragend, rieten zadeldak met rode nokvorsten. De gevels zijn vervaardigd van geteerde planken, waarbij drie van de vier gevels worden verlevendigd door accenten van regels en stijlen die een vakwerkconstructie suggereren. De symmetrische, naar de Oud-Hollandse tuin gerichte, oostelijke langsgewel bevat een dubbele deur onder een zadeldakvormige steekkapje. Het overstek rust op twee houten palen van imitatie boomstammetjes en heeft een eenvoudige dakconstructie met hangstijlen. Aan weerszijden van de entree staat een venster met openslaande ramen onder een bovenlicht in de vorm van een gedrukte spitsboog. De vensters zijn behangen met luiken, beschilderd en met een zandlopermotief. Beide kopgevels bevatten een met luiken behangen venster gelijk aan die in voornoemde langsgewel. De westelijke langsgewel is opgetrokken in gerabatte, liggende planken en bevat een langwerpige, vlak onder de dakrand liggende venster, dat mogelijk later is toegevoegd.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het tennishuisje is van algemeen belang vanwege de cultuur-, (tuin)architectuurhistorische waarde en ensemblewaarde:

- als goed voorbeeld van een houten tuinhuisje in een eclectische aan de Engelse Cottagestijl verwante stijl uit omstreeks 1900;
- als een bijzonder onderdeel van een tuin die deel uitmaakt van een belangrijke buitenplaats;
- als een bijzonder onderdeel van een groter geheel en vanwege de visuele en ruimtelijke samenhang met de Oud-Hollandse tuin;
- door de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Bijgebouwen kastelen enz.

Functie

Monumentnummer*: 526008

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

977

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 20.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende INRICHTING van de JAPANESE TUIN welke door Baronesse M.M. van Brienen in samenwerking met tuinarchitect T.J. Dinn in een hoek van het huidige sterrenbos is aangelegd. De tuin bevat diverse gebeeldhouwde tuinornamenten en een in 1913 gebouwd houten paviljoen. De voor het paviljoen gebruikte materialen waren tezamen met de overige attributen voor de tuin aangeschaft door de barones tijdens een rondreis door Japan in de jaren 1890-1895.

Omschrijving

In de tuin staan diverse sierlijke, uit natuursteen vervaardigde lantaarns en andere tuinornamenten, zithoekjes onder met riet gedekte zadeldaken en een paviljoen. Dit in het oostelijke deel van de tuin gesitueerde, gebouw ligt achter een reeks stapstenen. De stapstenen lagen oorspronkelijk in het mos, dat is vervangen door grind. Aan weerszijden van de voorzijde van het paviljoen ligt een eveneens houten brug. Op de bruggen zijn gestileerde lotusknopen aangebracht. Een aantal van de oorspronkelijke stenen boogbruggen is in de loop der tijd vervangen door eenvoudige houten exemplaren. De tuin heeft een omheining die vervaardigd is uit met touw aan elkaar geknoopt bamboe. In de tuin staan diverse sierlijke, uit natuursteen vervaardigde lantaarns, deels stammend uit de periode van aanleg. De na 1954 aangeschafte stenen ornamenten, verkregen uit massaproductie, zijn voor de bescherming van ondergeschikt belang.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De inrichting van de Japanse tuin van de historische buitenplaats Clingendael is van algemeen belang vanwege de cultuur-, (tuin)architectuurhistorische waarde en ensemble waarde:

- als een behoorlijk gaaf en karakteristiek elementen uit de Japanse tuin, deels stammend uit de periode van aanleg;
- als bijzondere uitdrukking van een typologische ontwikkeling in de tuinarchitectuur en vanwege de nauwe relatie van de tuin met Clingendael en haar vroegere bewoners;
- als typologische relatief zeldzame voorwerpen, die zich in situ bevinden;
- door de stilistische, ruimtelijke en functionele relatie met de Japanse tuin in het bijzonder en de parkaanleg van Clingendael in het algemeen;
- door zijn herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid;
- doordat de nauwe relatie van de tuin met Clingendael en haar vroegere bewoners;
- als onderdelen van een Japanse tuin, die geïntegreerd is in de parkaanleg van Clingendael.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 526009

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendael

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 21.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende SOKKEL met ZONNEWIJZER staat op het voorplein in de as van het huis.

Omschrijving

Zonnewijzer op hardstenen basement met Lodewijk XV-detaillering, vermoedelijk uit de achttiende eeuw.

Waardering

De sokkel met zonnewijzer is van algemeen belang vanwege de cultuur-, architectuurhistorische waarde en ensemblewaarde:

- vanwege de ornamentele waarde;
- door de ruimtelijke, functionele en visuele relatie met de overige complexonderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 526010

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 15 september 2003
Kadaster deel/nr: 40196/154

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Clingendaal

Nr*

7

Toev.*

Postcode*

2244 VH

Woonplaats*

Wassenaar

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

1274

Wassenaar

E

1308

Wassenaar

E

1277

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding onderdeel 22.

De bij de historische buitenplaats Clingendael behorende TUINMUUR en KAS. Nabij het poortgebouw aan de voorzijde van het huis ligt een midden 19de-eeuwse (mogelijk oudere) tuinmuur van baksteen. Op de topografische kaart van 1874 staat de muur ingetekend. Loodrecht daarop staat een kas (zie kadastrale kaart 1895).

Omschrijving

De eenvoudige bakstenen tuinmuur wordt geleed door lisenen en is deels afgebroken of ingestort. De muur vormde oorspronkelijk de noordwestelijke begrenzing van de moestuin ten oosten van het hoofdgebouw en dateert vermoedelijk uit de 19de eeuw. De eenvoudige bakstenen muurkas, waarvan de achterzijde geleed wordt door lisenen, ligt langs de noordoostelijke zijde van de voormalige moestuin en dateert in zijn huidige vorm vermoedelijk uit de eerste helft van de twintigste eeuw. De kas wordt thans gedekt door golfplaat en is in gebruik als atelier. De westelijke kopgevel is aan de nieuwe bestemming aangepast. In de oostelijke kopgevel bevindt zich een houten deur met luifel erboven.

Waardering

De tuinmuur met kas is van algemeen belang vanwege de cultuur-, architectuurhistorische en ensemblewaarde:

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- door de ouderdom, de redelijke mate van gaafheid en de herkenbare typologie;
- als karakteristiek en functioneel onderdeel;
- door de ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen van de buitenplaats.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Monumentnummer*: 532049

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 6 februari 2015
Kadaster deel/nr: 65333/66

Monumentnaam**

Commandopost Clingendael

Complexnummer

525975

Complexnaam

Clingendael

Woonplaats*

Wassenaar

Gemeente*

Wassenaar

Provincie*

Zuid-Holland

Locatiennaam

Rijksstraatweg/landgoed Clingendael, Wassenaar

Locatieomschrijving

Kadastrale gemeente*

Wassenaar

Sectie*

E

Kad. object*

Wassenaar

E

Appartement

Grondperceel

634

382

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

De COMMANDOBUNKER met KEUKENBUNKER uit 1942 met RINGSTÄNDE en BETONBLOKKEN is gebouwd op het terrein van historische buitenplaats Clingendael. Het hoofdhuus Clingendael was in 1940 door de rijkscommissaris Seyss-Inquart geconfisqueerd en door hem als woning in gebruik genomen. De buitenplaats en de bunker maakten in WOII deel uit van de Stützpunktgruppe Clingendael. Het Stützpunkt Clingendael kende een civiel gebruik, die aansluit op de militaire Stützpunktgruppe Scheveningen gericht op de verdediging van Den Haag en onderdeel van de Atlantikwall. De bunker ligt aan de Van Brienenaan, binnen de van rijkswege beschermde aanleg van de buitenplaats, en diende gedurende WOII als veilig onderkomen van de rijkscommissaris en zijn staf en tevens als oorlogscommandopost. Na de oorlog werd de bunker in gebruik genomen door het Nederlandse leger als commando- en communicatiecentrum bij aansturing van buitenlandse inzet van het Nederlandse leger.

Omschrijving

De COMMANDOBUNKER vermomd als landbouwschuur, werd in 1942 gebouwd door de Abteilung Siedlung und Bauten onder leiding van architect August Kubitzka. De bunker meet 60 bij 30 meter en heeft een zeer hoog

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

opgaande kap. Eraan vast gebouwd is een KEUKENBUNKER van het type 645 (645 Doppel). Op het terrein liggen 4 RINGSTÄNDE (geschutbunkers) ter bescherming van de bunker. Verder enkele piramidevormige BETONBLOKKEN waaraan de tuien van de bij de bunker behorende zendmast (niet meer aanwezig) bevestigd waren.

De rechthoekige bunker van tweeëneenhalve verdieping heeft een wanddikte van 2,5 meter en een dakdikte van 4 meter. De betonnen muur is (gedeeltelijk) beschilderd in baksteenmotief. Het dak wordt gevormd door een zeer zwaar uitgevoerde, betonnen tentconstructie met betonnen spanten (ter plaatse in één stuk gegoten) waarop zogenoemde 'Bims betonplaten' liggen. Op de platen liggen panlatten en dakpannen. De enorme schoorstenen op het dak functioneren als observatietorens en ook als verhoogde opstellingen van luchtafweergeschut. De torens zijn toegankelijk via het dak (onder het pannendak).

Zowel de (nood)ingang van de commandobunker als van de keukenbunker zijn door schietgaten beveiligd.

INTERIEUR: Op de begane grond bevond zich de kamer van Seyss-Inquart, daarnaast zijn hier onder meer de machinekamer, stookkamer en een keukenvertrek gevestigd. Op de verdieping zijn vele kleine vertrekken. In de keukenbunker bevinden zich originele Duitse dubbele stalen deuren (van het type 434 P01).

Waardering

De COMMANDOBUNKER met KEUKENBUNKER uit 1942 met RINGSTÄNDE en BETONBLOKKEN is van algemeen belang uit oogpunt van stedenbouwkunde, architectuurhistorie, cultuurhistorie en militaire historie:

- als onderdeel en als markering van een donkere periode in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- vanwege een historisch relevante bewoningsfase in de geschiedenis van buitenplaats Clingendael;
- als onderdeel van het kralensnoer van bunkers en bunkercomplexen langs de Nederlandse kust, die onderdeel vormen van de Atlantikwall en waartoe tevens een aantal belangrijke commandobunkers en bijvoorbeeld vliegvelden in het binnenland behoorden;
- als zichtbare en tastbare onderdelen van een complex militair systeem, waar naast de betonnen werken ook zaken als ringstände behoorden nog aanwezig zijn;
- als belangrijk verdedigingswerk uit de periode na de oorlog en ten tijde van de Koude Oorlog;
- als voorbeeld van in het werk gestorte betonnen bouwwerken in een houten bekisting die nog zichtbaar is in de huid van de bunkers;
- als representatief voorbeeld van camouflagearchitectuur, die zowel tot uiting komt in de vorm (landbouwschuur, schoorstenen) als in de afwerking (schildering van baksteenimitatie);
- vanwege de historische ruimtelijk-functionele relatie met de buitenplaats Clingendael;
- vanwege de mate van gaafheid in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering;
- vanwege de beeldbepalende situering aan de rand van buitenplaats Clingendael.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Bomvrij militair object

Commandopost